

Ontwerp-UITVOERINGSRICHTLIJN MOLEN ADVIES

(URL 2002)

Versie 0.2

Vastgesteld als ontwerp-uitvoeringsrichtlijn voor openbare inspraak
door het Centraal College van Deskundigen Restauratiekwaliteit
op 28 november 2014

VOORWOORD

Deze uitvoeringsrichtlijn beschrijft de werkzaamheden van een bureau dat werkzaam is op het adviseren met betrekking tot de instandhouding (het onderhoud en de restauratie) van monumentale en karakteristieke molens.

Doel

Het doel van deze uitvoeringsrichtlijn is het bieden van een duidelijk handvat ten aanzien van de eisen die gesteld worden aan de manier van tot stand komen en aan de inhoud van diverse soorten advies die nodig zijn bij het voorbereiden en begeleiden van werkzaamheden aan monumentale en karakteristieke molens.

Hiermee willen betrokken partijen de professionalisering van het werk van molen adviesbureaus op bedrijfskundig en restauratie-inhoudelijk niveau bevorderen en daarmee een bijdrage leveren aan het bevorderen van kwalitatieve en hoogwaardige instandhoudingsprojecten van monumentale en karakteristieke molens.

Inhoud van de Uitvoeringsrichtlijn molen advies

De uitvoeringsrichtlijn bestaat uit meerdere samenhangende delen met betrekking tot de werkzaamheden, kennis en kwaliteit van het Molen Advies.

In hoofdstuk 3 wordt het werkproces behandeld. Het door het bureau te leveren product komt in hoofdstuk 4 aan de orde. Voor elk afzonderlijk onderdeel van het proces en voor elk product zijn de minimale kwaliteitseisen vastgelegd.

In hoofdstuk 5 worden de generieke eisen behandeld, die aan het bureau worden gesteld.

Deze uitvoeringsrichtlijn is op door de Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM) vastgesteld. De Uitvoeringsrichtlijn zal per worden gehanteerd voor het uitgeven van een certificaat Molen advies ten behoeve van de instandhouding van monumentale en karakteristieke molens.

Relatie met BRL EMA (BRL ERM 2000)

Om de grote variëteit aan specialismen binnen de monumentenadviesbureaus een onderdak te bieden is gekozen voor een erkenningsregeling die bestaat twee delen:

In de beoordelingsrichtlijn Erkend Monumenten Adviesbureau (BRL EMA) staan de bedrijfsvoering en kwaliteitszorg centraal. Kwaliteitszorg is gedefinieerd als alle processen die zowel de vakinhoudelijke- als de bedrijfskundige kwaliteit borgen. De beoordelingsrichtlijn ERM 2000 is voor alle adviesbureaus gelijk.

Daarnaast wordt per discipline een vakinhoudelijke uitvoeringsrichtlijn ontwikkeld. Voor u ligt de uitvoeringsrichtlijn voor molen advies. Andere vakinhoudelijke uitvoeringsrichtlijns kunnen toegevoegd worden.

Voor een erkenning op basis van de ERM 2000 is vereist dat een bureau voldoet aan de eisen van ten minste één van de vakinhoudelijke uitvoeringsrichtlijns in combinatie met de eisen die zijn vermeld in de ERM 2000.

Voorgeschiedenis

Er is geen eerdere versie van deze uitvoeringsrichtlijn,
Deze uitvoeringsrichtlijn is opgesteld door Pieter van Traa van De Steunbeer BV restauratiearchitecten op basis van de lopende versie van de erkenningsregeling BRL EMA (Erkend Monumenten Adviesbureau) in samenwerking met de begeleidingscommissie bestaande uit:

- Paul Groen en Gijs van Reeuwijk namens de molenadviseurs
- Walter Vaags, Luc Verbij en Alex van der Perk namens de molenmakers (leden en niet-leden van de Nederlandse Vereniging van Molenmakers NVVM)
- Leo Endedijk, Hans Wybenga en Ramon Dölle namens de moleneigenaren
- Gerard Troost en Robert Berkovits namens de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)
- Miranda Maring en Hanneke Bleys namens Hobéon
- Walter de Koning namens de stichting ERM.

Beheer

Het Centraal College van Deskundigen (CCvD) Restauratiekwaliteit, ondergebracht bij ERM, beheert deze beoordelingsrichtlijn inhoudelijk. De actuele versie van deze beoordelingsrichtlijn staat op de website van ERM (www.stichtingERM.nl) en is op elektronische wijze tegen ongewenste aanpassingen beschermd. Het is niet toegestaan om wijzigingen aan te brengen in de originele en door het CCvD Restauratiekwaliteit goedgekeurde en vastgestelde teksten met het doel hieraan rechten te (kunnen) ontfemen.

© 2014 Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg

Vrijwaring

De stichting ERM is behoudens in geval van opzet of grove schuld niet aansprakelijk voor schade die bij de certificatie-instelling, het gecertificeerde bureau of derden ontstaat door het toepassen van deze beoordelingsrichtlijn met de bijbehorende uitvoeringsrichtlijn.

INHOUD

_Toc406865091

1. INLEIDING	6
1.1. Onderwerp	6
1.2. Deelcertificaten	6
1.3. Procedure	6
2. TERMINOLOGIE, BEGRIPPEN EN DEFINITIES	7
2.1. Algemeen	7
2.2. Begrippen en definities	7
2.2.1. Algemeen	7
2.2.2. Specifiek molen advies	13
3. EISEN AAN HET PROCES	16
3.1. Uitgangspunten voor het nemen van beslissingen bij advies en instandhouding	16
3.1.1. Algemeen	16
3.2. Onafhankelijkheid	16
3.3. Offerte	16
3.4. Opdrachtaanvaarding	16
3.5. Uitbesteden	16
3.5.1. Kwaliteit van uitbesteed of door derden vervaardigd werk	17
3.6. Verantwoording van het werk	17
3.7. Gerealiseerd werk	17
3.8. Communicatie	17
4. EISEN AAN DE PRODUCTEN	18
4.1. Randvoorwaarden aan de producten	18
4.1.1. Veiligheid	18
4.1.2. Duurzaamheid	19
4.2. Onderzoeken ter voorbereiding van het plan	19
4.2.1. Bouwhistorisch onderzoek / waardenstelling	19
4.2.2. Bouwkundige opname/inspectie	20
4.2.3. Functioneel onderzoek / programma van eisen	20
4.3. Planvorming	20
4.3.1. Algemeen	20
4.3.2. Het instandhoudingsplan	22
4.3.3. Het periodiek onderhoudsplan	22
4.3.4. De kostenraming, begroting	22
4.4. Aanbesteding en gunning	23
4.4.1. Begeleiding van de aanbesteding	23
4.4.2. Advisering inzake de prijs- en contractvorming, gunning / opdrachtverlening	23
4.5. Advisering met betrekking tot financiële aspecten	24
4.6. Wabo-omgevingsvergunning	24
4.6.1. Aanvragen van de Wabo-omgevingsvergunning	24
4.6.2. Verstrekken van informatie	24
4.7. Toezicht / directievoering en eindverantwoording	25
4.7.1. Informatievoorziening	25
4.7.2. Controle op uitvoering	25
4.7.3. Oplevering	25
4.7.4. Eindverantwoording	25
4.8. Advies zonder plan	26

5. GENERIEKE EISEN MOLEN ADVIESBUREAU	27
5.1.1. Algemeen	27
5.2. Instandhouding specifieke bureau-expertise	27
5.2.1. Vereiste kennis binnen het bureau	27
5.2.2. Kwalificatie van medewerkers	28
5.3. Uitgangspunten voor de adviestaak van de molenadviseur	29

Bijlage 1 Geschiedenis van het molenbehoud in de 20^e eeuw

1. INLEIDING

1.1. Onderwerp

Deze uitvoeringsrichtlijn beschrijft de eisen die gesteld worden aan de manier van tot stand komen en aan de inhoud van diverse soorten advies die nodig zijn bij het voorbereiden en begeleiden van werkzaamheden aan monumentale en karakteristieke molens.

1.2. Deelcertificaten

Er zijn geen deelcertificaten

1.3. Procedure

Voor het krijgen van het certificaat geldt de procedure zoals beschreven in hoofdstuk 2 van de ERM-beoordelingsrichtlijn Erkend Monumenten Adviesbureau (BRL EMA).

Voor een certificering op basis van de Uitvoeringsrichtlijn Molen Advies (ERM 2002) is vereist dat een bureau voldoet aan de eisen van de Uitvoeringsrichtlijn Molen Advies (ERM 2002) in combinatie met de eisen die zijn vermeld in de BRL-EMA.

Het certificaat heeft betrekking op het werkterrein molen adviesbureau, zijnde een bedrijf gespecialiseerd in het maken van plannen ten behoeve van de instandhouding van monumentale en karakteristieke molens in Nederland of een onderdeel hiervan en/of het toezicht of het directievoeren van instandhoudingswerkzaamheden aan monumentale en karakteristieke molens, of een onderdeel hiervan.

Naast de eisen die in deze uitvoeringsrichtlijn zijn vastgelegd, stellen de certificatie-instellingen aanvullende eisen in de zin van algemene procedure-eisen van certificatie, zoals vastgelegd in het algemeen certificatiereglement van de betreffende instelling.

Via de certificatie-overeenkomst stemt het bureau in met het certificatiereglement van de certificatie-instelling.

Voor 'certificaathouder' dient in dit document eveneens 'aanvrager' te worden gelezen en omgekeerd.

2. TERMINOLOGIE, BEGRIPPEN EN DEFINITIES

2.1. Algemeen

Hieronder zijn in paragraaf 2.2.1 de algemene begrippen opgenomen en in paragraaf 2.2.2 de begrippen die in deze uitvoeringsrichtlijn om uitleg vragen.

Voor termen en begrippen in de kwaliteitszorg voor monumenten gelden die zoals beschreven op de website van de Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM: www.stichtingerm.nl)

Voor de algemene termen en begrippen in de monumentenzorg geldt het boek "Bouwkundige termen" van Haslinghuis en Janse, 5e druk, Leiden 2004

Voor de specifieke molentermen en begrippen geldt de publicatie "Molens" door ir. F. Stockhuyzen.¹

Om het onderscheid tussen molen advies versus "gewoon" monumentenadvies te definiëren, moeten de specifieke kenmerken van de activiteiten van de molenadviseur worden benoemd en het werkterrein van de molenadviseur afgebakend.

De definitie van een molen wordt afgeleid uit de definitie die de Internationale Molenvereniging (The International Molinological Society – TIMS) hanteert voor de molenkunde:

*Molinology is the study of mills and other mechanical devices which use the energy of moving water or wind, or the strength of animal or human muscle to power machines for such purposes as hammering, grinding, pumping, sawing, pressing or fulling.*²

Een molen wordt daarom gedefinieerd als een constructie of inrichting, waar het door middel van stromend water, wind of spierkracht van mens of dier opgewekte vermogen direct of indirect wordt toegepast voor het produceren van goederen of het verplaatsen van water.

Het werkterrein van de molenadviseur omvat het doen van onderzoek en het leveren van cultuurhistorisch-, bouwkundig-, bouwtechnisch- en werktuigbouwkundig advies met betrekking tot het beheer en de instandhouding van monumenten en cultuurhistorisch waardevolle objecten en gebouwen vallend binnen de definitie molen.

2.2. Begrippen en definities

2.2.1. Algemeen

Aandachtspunt	Een afwijking die wordt geconstateerd op punten die niet van invloed zijn op de kwaliteit van het restaureren of die geen direct risico betekenen voor het object.
Aanvrager	Bureau of OZP-er dat/die in aanmerking wil komen voor erkenning en de procedure daarvoor heeft opgestart.
Architect	In restauratie gespecialiseerde architect die is ingeschreven in het architectenregister, beheerd door het Bureau Architectenregister (BA). ³

¹ Oorspronkelijke uitgave CAJ van Dishoek-Bussum-Holland, 1962

² Bron: Internationale Molenvereniging - The International Molinological Society – TIMS

³ bij voorkeur GEAR-architect. Architecten die erkend zijn op basis van de GEAR, voldoen aan de ambities en uitgangspunten die gelden voor het realiseren van de door ERM voorgestane restauratiekwaliteit.

Audit	Ook wel 'toets' genoemd (initiële toets, controletoes, herhalings-toets), een bezoek waarin de auditoren van een certificerende instelling vaststellen of monumenten adviesbureau aan de eisen van de BRL Erkend Monumenten Adviesbureau voldoet. Op basis van de bevindingen uit de audit beslist de certificerende instelling. Bij een positief oordeel ontvangt het Monumenten Adviesbureau een certificaat.
Auditor	De ter zake deskundige die in opdracht van de certificerende instelling (CI) de audits uitvoert voor het verkrijgen van het certificaat.
Auditteam	Team van ter zake deskundigen die de toetsen uitvoeren voor het verkrijgen of behouden van het certificaat, zie hoofdstuk 7.
Beeldbepalend gebouw of object	Een gebouw of object dat niet als monument is beschermd, maar ene kenmerkend onderdeel vormt van een stads- of dorpsgezicht (naar het oordeel van burgemeester en wethouders)
Begroting	kostenoverzicht van een bouwwerk die de kostprijs om de bouwwerkzaamheden te realiseren weergeeft. Er bestaan meerdere soorten begrotingen, afhankelijk van de fase waarin het ontwerp-proces zich bevindt: <ul style="list-style-type: none">• Raming op basis van kengetallen - grove bouwkostenraming op basis van kengetallen per m² bruto vloeroppervlak of m³ gebouwinhoud• Bouwdelenraming - bouwkostenraming op basis van bouwdelen (gevel, skelet, fundering etc.) conform de NLFSB Stabu-codering• Directiebegroting – gedetailleerde bouwkostenbegroting conform de NLFSB Stabu-codering
Bestek	De omschrijving van een uit te voeren (bouw)werk, inclusief de van toepassing zijnde administratieve, juridische en technische bepalingen, materialen, (uitvoerings)voorwaarden, nota van inlichtingen en (eventueel) proces-verbaal van aanwijzing. Aan het bestek zijn tekeningen gekoppeld (bestektekeningen) die samen met de technische omschrijving de basis vormen van het contract tussen opdrachtgever en opdrachtnemer.
BRL	Beoordelingsrichtlijn. In deze uitvoeringsrichtlijn is dat de Beoordelingsrichtlijn Erkend Monumenten Adviesbureau (BRL EMA)
Certificaat	Document dat afgegeven wordt door de certificerende instelling nadat deze heeft vastgesteld dat de aanvrager voldoet aan de ei-

	sen van een beoordelingsrichtlijn met bijbehorende uitvoeringsrichtlijn of vakinhoudelijke Uitvoeringsrichtlijn(s).
Certificaathouder	Rechtspersoon (bedrijf of OZP-er) dat/die voldoet aan de eisen van een beoordelingsrichtlijn met bijbehorende uitvoeringsrichtlijn of vakinhoudelijke Uitvoeringsrichtlijn(s) en door een certificerende instelling met regelmaat hierop wordt getoetst.
Certificatie-instelling	Ook certificerende instelling genoemd. De partij die aan de hand van de uitgevoerde toetsen een certificaat verstrekt aan de certificaathouder.
Conserveren	Werkzaamheden aan (onderdelen van) een gebouw om verval te stoppen of dreigende aantasting te voorkomen met als doel het zo veel mogelijk handhaven van de aangetroffen staat.
Controletoets	Tussentijdse toets of audit waarin een auditor of auditteam van de certificerende instelling nagaat of het monumenten adviesbureau nog aan de eisen van de BRL Erkend Monumenten Adviesbureau voldoet en de erkenning voortgezet kan worden.
Cultuurhistorische waarden	Het totaal aan waarden van cultuur-, architectuur-, kunst- en bouwhistorische waarden, situationele ensemblewaarden, gaafheid en herkenbaarheid en zeldzaamheid
Directievoeren	Zowel het uitoefenen van het toezicht op de uitvoering van het werk als op de naleving van de overeenkomst. Vertegenwoordiging van de opdrachtgever en intermediair tussen de opdrachtgever en de uitvoerende partijen. Het bewaken van de financiën, de kwaliteit van geleverd werk en de planning alsmede de aansturing van de bij het proces betrokken partijen.
Documentanalyse	Ter voorbereiding op de initiële en de herhalingstoetsen voert de certificerende instelling een analyse uit van een vast omschreven aantal documenten die het bij het monumenten adviesbureau heeft opgevraagd.
Erkenning	Bewijs dat het monumenten adviesbureau voldoet aan de eisen van de BRL Erkend Monumenten Adviesbureau. Een erkenning wordt afgegeven door een certificerende instelling in de vorm van een certificaat.
Externe kwaliteitsbewaking	Een certificerende instelling bewaakt als externe partij of het systeem van interne kwaliteitsbewaking en de uitvoeringspraktijk van het monumenten adviesbureau aan de eisen van de BRL Erkend Monumenten Adviesbureau voldoet.

Herhalingstoets	Eerste toets of audit van een nieuwe toets cyclus van drie jaar waarin een auditteam van de certificerende instelling met verschillende auditoren nagaat of het bureau nog aan de eisen van de BRL Erkend Monumenten Adviesbureau voldoet en de erkenning als erkend monumentenadviesbureau voortgezet kan worden. Een succesvol doorlopen herhalingstoets in het kader van de BRL Erkend Monumenten Adviesbureau duurt een hele dag en leidt tot een nieuw certificaat.
Imiteren	Vervaardigen van een nieuw onderdeel in de oorspronkelijke vorm met gebruikmaking van nieuwe technieken en oorspronkelijke of modernere materialen.
Initiële toets	Eerste toets of audit waarin een auditteam van de certificerende instelling nagaat of een monumenten adviesbureau aan de eisen van de BRL Erkend Monumenten Adviesbureau voldoet en erkend kan worden als erkend monumenten adviesbureau. Een initiële toets duurt een hele dag en vindt plaats met een auditteam van verschillende auditoren.
Instandhouding	Het proces van voorbereiding en uitvoering gericht op het fysiek handhaven en laten functioneren van gebouwen of objecten en hun onderdelen door middel van conserveren, onderhouden, repareren, restaureren, kopiëren, imiteren en verbeteren.
Kopiëren	Vervaardigen van een nieuw onderdeel in oorspronkelijke vorm met gebruikmaking van oorspronkelijke technieken en oorspronkelijke of gelijke(soortige) materialen.
Uitvoeringsrichtlijn	Een bij de BRL EMA horend document waarin de vakinhoudelijke eisen beschreven staan waaraan een advies van een erkend monumenten adviesbureau dient te voldoen. Voor een erkenning op basis van de BRL EMA is vereist dat een bureau voldoet aan de eisen van ten minste één van de vakinhoudelijke uitvoeringsrichtlijns in combinatie met de eisen die zijn vermeld in de BRL EMA.
Monument	Een onroerend goed (gebouw of object) dat als beschermd is geregistreerd door rijk, provincie of gemeente. Onder monumenten vallen ook gebouwen en objecten die voorbescherming als monument genieten.
Monumenten adviesbureau	Een bureau gespecialiseerd in het maken van plannen ten behoeve van de reparatie, het onderhoud, de restauratie van geregistreerde monumenten in Nederland of een onderdeel hiervan en/of het toezicht of het directievoeren van reparatie-, onder-

	houds- of restauratiewerk aan monumenten, of een onderdeel hiervan.
Onderhouden	Werkzaamheden aan (onderdelen van) een gebouw die in principe worden uitgevoerd met een regelmatige interval en voorzien in een periodiek voorzienbare behoefte, mede met als doel de uitstraling op peil te houden en ingrijpende werkzaamheden te voorkomen.
Opdrachtgever	De opdrachtgever van het bureau, eventueel vertegenwoordigd door zijn architect
Peer review	Manier van auditen die ingezet kan worden voor zaken die niet in een harde eis zijn te vatten. Een expert die door de beroepsgroep als autoriteit wordt gezien en op basis daarvan is geselecteerd door de certificerende instelling gaat in een gesprek met de geauditeerde na of deze de materie beheerst en aan de eisen van de BRL en uitvoeringsrichtlijn voldoet.
Projectplan	Een document dat de planmatige samenhang beschrijft van de specifieke maatregelen, voorzieningen en volgorde van activiteiten die nodig zijn voor de realisatie en de kwaliteitszorg van een project.
Reconstrueren	Het in een vroegere verschijningsvorm terugbrengen.
Referentielijst	Een lijst die het bureau ter voorbereiding van de audits toets maakt. Met de lijst toont het monumenten adviesbureau aan dat het de afgelopen vijf jaar voor diverse opdrachtgevers restauratiewerkzaamheden heeft gerealiseerd aan geregistreerde monumenten in Nederland.
Renoveren ⁴	Het vernieuwen van een gebouw om het te laten voldoen aan eigentijdse eisen op het gebied van: veiligheid, functionaliteit, comfort en duurzaamheid (waaronder milieubelasting). Binnen deze BRL valt daaronder: verbeteren.
Repareren	Plaatselijke herstelwerkzaamheden waarbij zo weinig mogelijk materiaal wordt vervangen, veranderd of toegevoegd met gebruikmaking van oorspronkelijke of modernere reparatie materialen.

⁴ Onder renoveren wordt in het algemeen verstaan: het grondig opknappen en moderniseren van oude woningen, gebouwen of wijk. In de restauratiesector wordt renoveren ook wel gebruikt voor het opknappen van historische gebouwen zonder monumentenstatus. 'Restauratieprojecten' bij een monument of cultuurhistorisch belangrijk gebouw omvatten in toenemende mate ook werkzaamheden die als renovatie gekenschetst kunnen worden. Vooral ook wanneer er sprake is van ander of intensiever gebruik. Bijvoorbeeld werkzaamheden rond het isoleren en het gebruik van uit energetisch oogpunt betere installaties.

Restauratie	In het algemeen het onderhouden, herstellen, aanpassen, verbeteren of in de oorspronkelijke staat terugbrengen van een monument of historisch (kunst)object.
Restaureren	Het uitvoeren van herstelwerkzaamheden aan gebouwen met monumentenstatus dan wel met een duidelijke cultuur-historische waarde die verder gaan dan normaal onderhoud en tot doel hebben het gebouw in goede staat te brengen met behoud van cultuurhistorische waarden. Binnen deze BRL vallen daaronder: conserveren, repareren, kopiëren en imiteren.
Subsidieaanvraag	Een aanvraag voor een eenmalige of periodieke bijdrage van de overheid of een non-commerciële organisatie ten behoeve van de instandhouding van een monument of een cultuurhistorisch waardevol object
Tekortkoming	Een ernstige afwijking die leidt tot direct te nemen maatregelen n.a.v. een audit.
Toets cyclus	De driejaarlijkse cyclus die begint met een initiële toets en een controletoes in het eerste jaar. In het tweede en derde jaar vinden controletoesen plaats. Na drie jaar is de cyclus rond. In jaar vier en start een nieuwe drie jaarlijkse cyclus met een herhalingstoets, etc.
Toezicht houden	Het door systematische controle ervoor waken dat het werk uitgevoerd wordt zoals in het bestek of de werkomschrijving is vastgelegd en er voor waken dat het eindresultaat conform het bestek of werkomschrijving is.
Scope	Term die bij certificering wordt gebruikt om de reikwijdte van het certificaat aan te geven.
Verbeterpunt	Een minder ernstige afwijking dan een tekortkoming, die moet leiden tot maatregelen binnen een af te spreken termijn.
Verbeteren ⁵	Vervaardigen van een nieuw onderdeel in oorspronkelijke of aangepaste vorm met gebruikmaking van nieuwe technieken en oorspronkelijke of modernere materialen; waarbij de prestaties worden verbeterd ten aanzien van: veiligheid, functionaliteit, comfort en duurzaamheid (waaronder milieubelasting).
Vergunningaanvraag	een verzoek bij het bevoegd gezag (merendeels een overheid) op een door dat bevoegd gezag voorgeschreven wijze om een vergunning te verlenen voor de uitvoering van instandhoudingswerk-

⁵ zie ook het begrip Renoveren. 'Renoveren' betrekking op het gebouwniveau en 'Verbeteren' op onderdeelniveau.

	zaamheden aan een monument of een cultuurhistorisch waardevol object
Vernieuwen	Het vervangen van het bestaande voor een nieuw vervaardigd onderdeel in een oude vorm. Vernieuwen kan door kopiëren, imiteren of verbeteren.
Vervangen	Het door nieuw gelijk(soortig) materiaal vervangen van een totaal aangetast onderdeel dat niet meer te conserveren, te repareren of opnieuw te gebruiken is.
Waardenstelling	Uitkomst van onderzoek naar de bouw, verbouwings- en gebruiksgeschiedenis van gebouwen, complexen van gebouwen, of gebieden, in hun ruimtelijke samenhang, aan de hand van de vorm, de constructies, de gebruikte materialen en de afwerking. Een waardenstelling omschrijft de cultuur- en bouwhistorische waarden van bouwdelen, afwerkingen, materialen van een onderzocht monument en rangschikt de waarden hiërarchisch. Een waardenstelling geldt als uitgangspunt voor het maken van gefundeerde keuzes m.b.t ingrepen in een monument.
Waarschuwing	Een schriftelijke mededeling van de certificatie-instelling waarin de gevolgen worden gemeld als binnen een gestelde termijn geen afdoende maatregelen zijn of worden getroffen
Werkomschrijving	Document waarin de uit te voeren werkzaamheden beschreven staan, alsmede de methoden en technieken die ervoor gehanteerd worden.
Werkplan	Een plan van aanpak (omschreven planning en werkwijze) voor in ieder geval de risicovolle en restauratie-specifieke onderdelen van het werk.

2.2.2. Specifiek molen advies

Adviseur	Deskundige gericht op de instandhouding van de monumentale en karakteristieke molen ten aanzien van bouwtechnische en/of bouwhistorische aspecten. ⁶
Bouwhistorische inventarisatie	Bij een bouwhistorische inventarisatie worden de structuren en de bebouwing van een gebied of beheerportefeuille (een verzameling gebouwen op meerdere locaties, van één of meer eigenaars) aan de hand van geconstateerde of vermoedelijke monumentwaarden geïdentificeerd. Gewoonlijk beperkt een bouwhistorische inventarisatie zich tot een beoordeling van de objecten vanaf de buitenzijde. De onderzoeker kan dan een uitspraak doen in termen van

⁶ Bij voorkeur een EMA-adviseur. Adviseurs die erkend zijn op basis van de EMA, voldoen aan de deskundigheidseisen die gelden voor het realiseren van de door ERM voorgestane restauratie-kwaliteit.

mogelijke, vermoede of zekere monumentwaarden. Indien hij de objecten ook van binnen kan bezoeken, krijgt de bouwhistorische inventarisatie de vorm van een aantal lichte bouwhistorische opnames.

Bouwhistorische opname	Bij een bouwhistorische opname worden de bouw- en gebruiksgeschiedenis van een object (de gebouwde structuur) onderzocht en in kaart gebracht welke elementen uit de verschillende bouwfases het object nu nog bevat. De diepgang van een bouwhistorische opname hangt af van de wensen en eisen van de opdrachtgever en de overheid, zoals die in het PvO zijn geformuleerd. Een bouwhistorische opname op hoofdlijnen wordt ook wel een 'bouwhistorische verkenning' of 'quick scan' genoemd.
Bureau	Een adviesbureau in het bezit van het certificaat Erkend Molen Adviesbureau op basis van de Uitvoeringsrichtlijn Molen Advies (ERM 2002)
HACCP	Hazard Analysis and Critical Control Points (HACCP), is een risico-inventarisatie voor voedingsmiddelen, gevat in een systeem dat toegespitst op de eigen situatie moet aangeven waar en in welke fase van de productie-en/of distributieprocessen er gevaren voor de gezondheid van de consumenten zouden kunnen ontstaan. Daaruit voortkomend wordt vastgelegd welke maatregelen er genomen worden om bedreiging van de gezondheid van de consument te voorkomen, welke controles uitgevoerd worden en wat de resultaten zijn.
Hygiënecode	een door de het Productschap Akkerbouw opgestelde en door het Ministerie van VWS goedgekeurde code voor korenmolenaars die een kwaliteitsstandaard vastlegt, waarmee de vervaardiging van producten door korenmolenaars geheel conform de huidige wet- en regelgeving geschiedt. Controle op de Hygiënecode gebeurt door de Voedsel en Waren Autoriteit (VWA)
Molen advies	het op basis van uitgevoerd cultuurhistorisch-, bouwkundig-, bouwtechnisch- en werktuigbouwkundig onderzoek adviseren met betrekking tot het beheer en de instandhouding van monumenten en cultuurhistorisch waardevolle objecten en gebouwen vallend binnen de definitie molen.
Molen adviesbureau	Een bureau gespecialiseerd in het maken van plannen ten behoeve van de instandhouding (het onderhoud en de restauratie) van monumentale en karakteristieke molens, of een onderdeel hiervan en/of het toezicht op of het directievoeren van de instandhouding (het onderhoud en de restauratie) aan monumentale en karakteristieke molens, of een onderdeel hiervan.

Warenwetbesluit Machines Een besluit betreffende de veiligheid van nieuw vervaardigde machines, die een implementatie in de nationale wet- en regelgeving vormt van de door de Europese Unie opgestelde Machinerichtlijn (2006/42/EG). Het besluit definieert een machine als een samenstel, voorzien van of bestemd om te worden voorzien van een aandrijfsysteem, maar niet op basis van rechtstreeks gebruikte menselijke of dierlijke spierkracht, van onderling verbonden onderdelen of componenten waarvan er ten minste één kan bewegen, en die samengevoegd worden voor een bepaalde toepassing.

Voor overige termen en definities geldt het volgende document: "Begrippenkader Restauratiekwaliteit", uitgave Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg, gepubliceerd op de website www.stichtingERM.nl.

3. EISEN AAN HET PROCES

3.1. Uitgangspunten voor het nemen van beslissingen bij advies en instandhouding

3.1.1. Algemeen

Het bureau zal zijn voorstellen baseren op de uitgangspunten:

- voor het nemen van beslissingen zoals omschreven in paragraaf 3.4 en paragraaf 3.4.1 van de BRL EMA en tevens
- voor het nemen van beslissingen als omschreven in paragraaf 5.1.1 van deze Uitvoeringsrichtlijn

3.2. Onafhankelijkheid

In het eerste gesprek met een potentiële opdrachtgever, dan wel in de offerte dient aan de opdrachtgever kenbaar gemaakt te worden of het bureau gelieerd is aan enig bij het totale werk (planvoorbereiding en uitvoering) betrokken of te betrekken bedrijf.

3.3. Offerte

De te verrichten werkzaamheden worden zoveel als mogelijk vastgelegd in een offerte. De offerte geeft er blijk van dat de vraagstelling van de potentiële opdrachtgever is begrepen. Indien de vraagstelling van de opdrachtgever tekort schiet, wordt de opdrachtgever hierover geïnformeerd en worden desgewenst alternatieven aangedragen. De offerte behandelt ten minste de navolgende onderwerpen:

- omschrijving van het werk
- opsomming van het uit te voeren advieswerk, al dan niet onderverdeeld in hoofd- en subcategorieën
- indien van toepassing één of meerdere alternatieve / aanvullende werkzaamheden
- aanbieding per hoofd- en subcategorieën en een totaalprijs
- verwijzing naar de door het bureau gehanteerde algemene voorwaarden

3.4. Opdrachtaanvaarding

Voordat een opdracht aanvaard wordt, is voldoende informatie ingewonnen op basis waarvan het kan besluiten of de opdracht past bij het profiel van het bureau en of de opdracht aanvaard kan worden. (Bijvoorbeeld in een eventueel eerder stadium geformuleerde instandhoudingsuitgangspunten; compleetheid van dossiers, etc.).

Daarnaast wordt het instapmoment geanalyseerd, bevestigd en vastgelegd.

3.5. Uitbesteden

De producten genoemd in paragrafen 4.3.2 (Het instandhoudingsplan) en 4.3.3 (Het periodiek onderhoudsplan) kunnen niet worden uitbesteed en dienen ten allen tijde zelf te worden uitgevoerd.

De overige genoemde producten kunnen zelf worden vervaardigd, maar ook door derden in een eerder stadium zijn vervaardigd of in uitbestede opdracht worden vervaardigd.

3.5.1. Kwaliteit van uitbesteed of door derden vervaardigd werk

Indien één of meer van de producten niet zelf worden vervaardigd, maar door derden in een eerder stadium zijn of in uitbestede opdracht worden vervaardigd en van deze door derden vervaardigde producten bij de advieswerkzaamheden gebruik wordt gemaakt, is het adviesbureau verantwoordelijk voor de controle of deze producten voldoen aan de eisen die in de specifieke hoofdstukken van deze Uitvoeringsrichtlijn daaraan gesteld worden.

Indien deze door derden vervaardigde producten niet aan de gestelde eisen voldoen, moet door middel van eigen inzet, dan wel door aanvullende werkzaamheden van betreffende derden, ervoor zorg gedragen worden dat deze door derden vervaardigde producten alsnog aan de gestelde eisen voldoen.

3.6. Verantwoording van het werk

De gemaakte keuzes kunnen verantwoord worden. Het kader daarvoor is de geschiedenis van het molenbehoud (bijlage 1) en de uitgangspunten voor de omgang met monumentale en karakteristieke molens (paragraaf 5.3).

De keuzes worden gemaakt op basis van bestendige eigen kennis en ervaring, zoals omschreven in paragraaf 5.2.1; dan wel door inhuur van externen zoals bedoeld in paragraaf 5.7 van de BRL EMA, zijn gemaakt.

3.7. Gerealiseerd werk

Er wordt verantwoording afgelegd dat de ambitie van het opgestelde advies of plan in de uiteindelijke realisatie intact is gebleven en dat de ingehuurd ketenpartners deze ambitie eveneens gehaald hebben. Dit wordt onder andere aangetoond door meer- en minderwerk-overzichten, aanvullende opdrachten en door middel van klanttevredenheidsverklaringen.

3.8. Communicatie

Er wordt zorg voor gedragen dat de communicatie tijdens het proces het gewenste en/of met de opdrachtgever overeengekomen instandhoudingsniveau waarborgt. Het betreft de communicatie met de opdrachtgever, de diverse overheden en diverse ketengenenoten en uitvoerenden in het instandhoudingsproces die tijdens de planvorming en de uitvoering van belang zijn.

Daarnaast wordt aangetoond dat de opdrachtgever wordt bijgestuurd of gewaarschuwd als deze de cultuurhistorische waarden van het monument op onacceptabele wijze schaadt of wil schaden. Dit kan d.m.v. een gespreksnotitie, een mail, een verslag van een vergadering, etc.

4. EISEN AAN DIENSTEN

4.1. Randvoorwaarden aan de diensten

4.1.1. Veiligheid

Omdat een molen een werktuig is met veel draaiende en uitstekende onderdelen, is het verblijf in en het werken met of aan het bouwwerk niet zonder risico's. Nog steeds gebeuren er ongelukken in en bij monumentale en karakteristieke molens en daarom is een continue zorg voor de veiligheid op monumentale en karakteristieke molens noodzakelijk.

In alle adviezen dienen de mogelijk uit deze adviezen voortkomende risico's op het gebied van veiligheid, gezondheid en welzijn voor zowel de molenaar, de overige vrijwilligers als de bezoekers in en om de monumentale en karakteristieke molen te worden geanalyseerd. Het advies dient zo nodig te heroverwogen en te worden bijgesteld, opdat de kans op ongevallen zoveel mogelijk wordt beperkt.

Bij deze analyse kan gebruik gemaakt worden van de "Risico Inventarisatie en -Evaluatie voor molens" (RI&E) zoals opgesteld door de Vereniging De Hollandse Molen.

Elke machine die binnen de Europese Unie op de markt wordt gebracht of gebruikt, moet voldoen aan de veiligheids- en gezondheidseisen zoals vastgelegd in het Warenbesluit Machines.

Of het Warenbesluit Machines van toepassing is op werkzaamheden aan een (historische) wind- of watermolen hangt af van de aard van de ingreep.

- 1. Een bestaande monumentale en karakteristieke molen wordt 1 op 1 gerestaureerd en er wijzigt zich niets aan de oorspronkelijke constructie / opbouw van het molenwerk. In dit geval is het besluit niet van toepassing, want het betreft herstel van een bestaande historische opzet.*
- 2. Een bestaande monumentale en karakteristieke molen wordt gerestaureerd, waarbij nieuwe (afwijkend van de oorspronkelijke opzet) onderdelen worden toegevoegd. In dit geval 2 vallen de werkzaamheden deels onder het besluit, want er wordt een deels "nieuwe" machine gerealiseerd.*
- 3. Een restant van een bestaande monumentale en karakteristieke molen wordt gereconstrueerd, waarbij het molenwerk voor het grootste deel nieuw wordt opgebouwd (al dan niet volgens de historische opzet). Hier vallen de werkzaamheden onder het besluit, want er wordt een volledig "nieuwe" machine gerealiseerd.*

In het besluit is vastgelegd dat de fabrikant er zorg voor draagt dat machines zodanig zijn ontworpen, samengesteld en vervaardigd, zodanige eigenschappen hebben en van zodanige vermeldingen zijn voorzien, dat zij geen gevaar opleveren voor het milieu, indien zij op passende wijze zijn geïnstalleerd en onderhouden en overeenkomstig hun bestemming of in redelijkerwijs voorzienbare omstandigheden worden gebruikt.

Weliswaar richt het besluit zich op de verantwoordelijkheid van de fabrikant (lees: de molenbouwer), maar daar waar het advies zich richt op het ontwerp van (onderdelen van) het gaande werk van de monumentale en karakteristieke molen zal dit advies moeten aansluiten op het besluit.

4.1.2. Duurzaamheid

Het behouden van cultuurhistorisch erfgoed is in principe al duurzaam. Als daarnaast de monumentale en karakteristieke molen nog functioneert of wederom functioneel wordt gemaakt is dat een verhoging van de duurzaamheid.

De introductie van de opwekking van energie door wind of water vormt een vergroting van duurzaamheid.

De toepassing van bijvoorbeeld FSC-gecertificeerd hout is duurzamer dan de toepassing van niet gecertificeerd materiaal, maar de toepassing van 2e hands materiaal is in vergelijking met FSC-gecertificeerd hout vanzelfsprekend nog veel duurzamer.

Maar ook in de bedrijfsvoering van het bureau van de molenadviseur zou duurzaamheid (zoals energiezuinige verlichting, besparing van papier door een vergaande digitalisering / automatisering en het “groen” verplaatsen) een rol moeten spelen.

Bij advisering en in de bedrijfsvoering moet telkens de afweging gemaakt worden of de gevolgen van het advies of de wijze van bedrijfsvoering leiden tot ten minste een ongewijzigde maar bij voorkeur verbeterde duurzame situatie.

Bij deze afweging in het kader van de advieswerkzaamheden moet het behoud van de cultuurhistorische waarden van het monument ten allen tijden uitgangspunt zijn.

4.2. Onderzoeken ter voorbereiding van het plan

4.2.1. Bouwhistorisch onderzoek / waardenstelling

Bij voorgenomen instandhoudingswerkzaamheden wordt een bouwhistorische inventarisatie opgesteld die betrekking heeft op de algehele bouwwijze, bouwhistorie, zeldzame bouwwijze etc., maar ook bijvoorbeeld op een deelonderwerp zoals het interieur.

Bij een voorgenomen verplaatsing of ingrijpende (functie) wijziging wordt een bouwhistorisch opname opgesteld, voorzien van een waardenstelling.

Naast de richtlijnen voor de opstelling van een bouwhistorische verkenning of onderzoek van de Stichting Bouwhistorie Nederland (SBN)⁷ moet een bouwhistorische inventarisatie of opname en waardenstelling ten minste de navolgende molen-specifieke onderwerpen omvatten:

- waarom staat de monumentale en karakteristieke molen op deze locatie
- welke omgevingsfactoren zijn bepalend (geweest) voor de locatie en het functioneren van de monumentale en karakteristieke molen
- wat is/was het productieproces en wat is daarvan te traceren

⁷ <http://www.bouwhistorie.nl/userfiles/RichtlijnenBouwhistorischOnderzoek.pdf>

4.2.2. Bouwkundige opname/inspectie

Bij de opname of de inspectie van de monumentale en karakteristieke molen zijn de schade- en vervalfenomenen aantoonbaar geïnventariseerd, eenduidig vastgelegd en geïnterpreteerd. Daarbij moeten ten minste de navolgende molen-specifieke onderwerpen worden behandeld:

- analyse van het krachtspel van het statische en dynamische deel van de monumentale en karakteristieke molen afzonderlijk en in combinatie met elkaar en het kunnen vaststellen van de bouwkundige- en werktuigbouwkundige staat van deze onderdelen
- zwakheden van specifieke onderdelen en molentypes onderkennen en beoordelen
- zoveel als mogelijk het onderzoek in zowel stilstand als werkend uitvoeren
- veiligheidsvoorzieningen voor de molenaar (Arbo) en bezoeker

4.2.3. Functioneel onderzoek / programma van eisen

De uitgangspunten voor planvorming worden geïnventariseerd, eenduidig vastgelegd en geïnterpreteerd. Daarbij moeten ten minste de navolgende molen-specifieke onderwerpen worden behandeld:

- in stand houden van de functionaliteit of verbetering hiervan
- onderkennen van de museale en/of educatieve waarde van het object
- wensen van de eigenaar
- wensen van de gebruikers / molenaars
- molenbiotoop
- mogelijke bedreigingen voor het functioneren van de monumentale en karakteristieke molen en/of de molenbiotoop

4.3. Planvorming

4.3.1. Algemeen

Bij de planvorming zijn de cultuurhistorische waarden aantoonbaar onderkend, vastgesteld en gerespecteerd, en is gewerkt volgens de uitgangspunten voor het nemen van beslissingen uit paragraaf 3.4 en 3.4.1 van de BRL EMA en paragraaf 5.1.1 van deze uitvoeringsrichtlijn, met name op die plaatsen waar wordt ingegrepen in de bestaande situatie.

Restaureren is alleen zinvol bij een blijvende betekenis van cultureel erfgoed en de hieraan verbonden waarden. Essentieel hierbij is dat dit erfgoed op een verantwoorde wijze wordt beheerd. Het gaat bij restaureren en beheren om het zoveel mogelijk vertragen van de tand des tijds. De tand des tijds dwingt tot regelmatig ingrijpen.

Bij restauratie is waardenstelling (herkennen en erkennen van waarden) door gekwalificeerd personeel, of een ingehuurde expert, altijd de eerste stap. Dit moet aantoonbaar en toetsbaar zijn. De wijze waarop en de mate waarin ingegrepen wordt is pas de tweede stap.

Elke ingreep is in meer of mindere mate een aantasting van de historische waarde(n). Eisen die gesteld worden aan een ingreep:

- Beperken van de omvang van de ingreep, “zo veel als noodzakelijk is en zo weinig als mogelijk is”.
- Degelijk, om (opnieuw) ingrijpen zoveel mogelijk te voorkomen of zo lang mogelijk uit te stellen.
- Ingreep moet passen (compatibel) zijn binnen de gegeven situatie. (invloed op fysieke processen mag niet tot schade leiden, reparaties moeten zwakker zijn dan het origineel).
- Vervanging bij voorkeur in hetzelfde materiaal (of dezelfde eigen eigenschappen) of techniek.

Dit heeft als consequentie voor toekomstige ingrepen dat beoordeeld dient te worden of een maatregel:

- Compatibel⁸ is *en*
- Herbehandelbaar⁹ *of*
- Omkeerbaar (reversibel)¹⁰

Op basis van bovenstaande kan de voorkeursvolgorde voor het doen van ingrepen worden vastgelegd.

Hierbij wordt de onderstaande hiërarchie van restauratie-categorieën gehanteerd: de zogenaamde 'restauratieladder', waarbij de regel boven uit oogpunt van onderhoud en restaureren steeds de voorkeur heeft boven de onder genoemde regel

1. Conserveren / onderhoud	
2. Repareren	
3. Vernieuwen	a. Kopiëren
	b. Imiteren
	c. Verbeteren

Bij de planvorming is per onderdeel een keuze gemaakt uit (een van) de restauratie categorie(ën) zoals weergegeven in paragraaf 3.4. uit de BRL EMA en is deze keuze vastgelegd.

Het instandhoudingsplan bestaat (voor zover relevant) uit:

- bouwkundige inspectie of nulmeting
- bouwkundige tekeningen;
- bestek;
- overige relevante documenten of zaken.

De te vervaardigen bouwkundige tekeningen zijn vervaardigd op standaardformaat en opgezet op een voor de aard en omvang van het werk gebruikelijke schaal. De tekeningen geven inzicht in:

- de bestaande en nieuwe toestand;
- de in het geding zijnde cultuurhistorische waarden;
- aard en omvang van de uit te voeren werkzaamheden;
- toe te passen constructies.

Het bestek of werkomschrijving valt uiteen in een beschrijving van het werk, bijlagen en voor het werk geldende voorwaarden. Het bureau heeft geborgd dat in het bestek of de werkomschrijving is omschreven:

- aard en omvang van de uit te voeren werkzaamheden;
- toe te passen constructies;
- wijze van uitvoering en/of bewerking;
- samenstellingen, herkomst en afwerking van materialen en de beoogde resultaten en kwaliteit.

In het bestek wordt verwezen geldende instandhouding specifieke kwaliteitsnormen (BRL's, URL's en andere normen)

⁸ *Compatibiliteit*: Een ingreep of behandeling mag geen schade (in technische of esthetische zin) toebrengen aan het aanwezige historische materiaal. De ingreep zelf dient binnen die randvoorwaarden zo duurzaam mogelijk te zijn.

⁹ *Herbehandelbaarheid*: Een ingreep of behandeling moet herhaalbaar zijn na degradatie van de ingreep tot een onacceptabel niveau.

¹⁰ *Reversibiliteit*: Een ingreep moet volledig omkeerbaar zijn. Of het gaat bij de ingreep om een herkenbare toevoeging, die dankzij de herkenbaarheid weer ongedaan kan worden gemaakt.

4.3.2. Het instandhoudingsplan

In aanvulling op paragraaf 4.3.1 van deze Uitvoeringsrichtlijn omvat het instandhoudingsplan een totaalvisie op de bouwkundige-, werktuigbouwkundige en waterbouwkundige aspecten van de monumentale en karakteristieke molen en de daaruit voortkomende randvoorwaarden.

Deze totaalvisie is gestoeld op de uitkomsten van de onder paragraaf 4.2 opgesomde onderzoeken en vormt de basis voor de keuzes die zijn gemaakt bij de opstelling van het instandhoudingsplan.

De opzet en inhoud van het instandhoudingsplan kan afhankelijk zijn van de gekozen vorm van aanbesteding.

Het plan dient inzichtelijk te zijn voor de opdrachtgever en de subsidiërende instanties en fondsen.

Het plan dient inzichtelijk en uitvoerbaar te zijn voor de molenmaker.

4.3.3. Het periodiek onderhoudsplan

In aanvulling op paragraaf 4.3.1 van deze Uitvoeringsrichtlijn omvat het periodiek onderhoudsplan een totaalvisie op de bouwkundige-, werktuigbouwkundige en waterbouwkundige aspecten van de monumentale en karakteristieke molen alsmede, het dagelijks gebruik van de monumentale en karakteristieke molen en de daaruit voortkomende randvoorwaarden en is gebaseerd op

- een inventarisatie van (soms) type-specifieke onderdelen van het gaande werk en de voorgenomen werkzaamheden om dit gaande werk in goede staat te houden;
- een inventarisatie van (soms) type-specifieke slijtdelen en maatregelen ter voorkoming / vermindering van slijtage benoemen.

De totaalvisie is gestoeld op de uitkomsten van de onder paragraaf 4.2 opgesomde onderzoeken en vormt de basis voor de keuzes die zijn gemaakt bij de opstelling van het instandhoudingsplan.

De opzet en inhoud van het periodiek onderhoudsplan kan afhankelijk zijn van de gekozen vorm van aanbesteding.

Het plan dient inzichtelijk te zijn voor de opdrachtgever en de subsidiërende instanties en fondsen.

Het plan dient inzichtelijk en uitvoerbaar te zijn voor de molenmaker.

4.3.4. De kostenraming, begroting

In elke fase van de advisering kunnen de financiële gevolgen van het geadviseerde inzichtelijk gemaakt worden.

In de planfase zal dat zijn in de vorm van een bouwdelenraming - bouwkostenraming op basis van bouwdelen conform de Stabu-codering.

In de fase van het aanbesteden en/of het aanvragen van een subsidie of bijdrage zal dat zijn in de vorm van een open detailbegroting op regelniveau (Directiebegroting) op basis van het bestek

conform de Stabu-codering en bestek, een en ander in de door de betreffende subsidie verlenende en/of financiële instantie vereist model.

De begroting geeft de opdrachtgever, de vergunning/subsidie verlenende en financiële instanties voldoende inzicht in de financiële consequenties van het project.

4.4. Aanbesteding en gunning

4.4.1. Begeleiding van de aanbesteding

De procedure van aanbesteding wordt voorafgaand besproken met de opdrachtgever en eventueel subsidie verlenende instanties voor wat betreft:

- de te volgen procedure - een Europese-, een openbare, een niet-openbare of een onderhandse aanbesteding, dan wel een enkelvoudige uitnodiging
- de te stellen selectie- en gunningscriteria, waarbij mede gebruik wordt gemaakt van ERM richtlijnen
- in geval van de een niet-openbare of een onderhandse aanbesteding, dan wel een enkelvoudige uitnodiging welke aanbieder of aanbidders worden uitgenodigd

De gevolgde procedure is niet strijdig met regelgeving met betrekking tot aanbesteding zoals deze door de nationale overheid in de Aanbestedingswet is vastgesteld.

De aanbestedingsprocedure wordt begeleidt en wordt gedocumenteerd, waarbij tenminste zijn opgenomen:

- de motivering voor de wijze van aanbesteden
- de selectie- en gunningscriteria
- de uitgenodigde aanbieder of aanbidders
- de nota van inlichtingen
- het procedureverloop
- de aanbestedingsstukken
- de nota van inlichtingen
- analyse van de ingekomen aanbiedingen op volledigheid
- het proces-verbaal van aanbesteding

4.4.2. Advisering inzake de prijs- en contractvorming, gunning / opdrachtverlening

De op basis van de gunningscriteria geselecteerde aanbieder wordt op volledigheid en inhoudelijk beoordeeld en de bijbehorende open begroting wordt op volledigheid en prijsniveau geanalyseerd.

De uitkomsten van deze beoordeling en analyse worden schriftelijk vastgelegd en besproken met de opdrachtgever.

Daaropvolgend wordt een schriftelijk advies gegeven

- bij gebleken onduidelijkheden of onvolkomenheden in de aanbieder: over de in een aanvullend overleg inzake prijs- en contractvorming te behandelen onderwerpen
- bij gebleken volledige en marktconforme aanbieder: over de gunning

Voor de gunning wordt een gunningsdossier opgesteld met:

- een overeenkomst van aanneming van werk
- de contractstukken
- overige relevante stukken

Bij gunning dient de overeenkomst met de contractstukken door elke contractpartner te worden getekend in het in onderling overleg overeengekomen aantal exemplaren, waarbij één getekend exemplaar aan het projectdossier wordt toegevoegd.

4.5. Advisering met betrekking tot financiële aspecten

De aanvraag en de eindverantwoording met betrekking tot

- subsidie,
- fiscale aftrek,
- bijdragen van fondsen,
- overige inkomsten,

die worden ingediend, voldoen aan de criteria zoals die door de betreffende instantie zijn voorgeschreven. Uitgangspunt is dat de informatie die wordt ingediend de opdrachtgever en de beoordelende instantie een volledig inzicht geeft in de financiële aspecten van het project.

4.6. Wabo-omgevingsvergunning

4.6.1. Aanvragen van de Wabo-omgevingsvergunning

De aanvragen voor omgevingsvergunning die worden ingediend voldoen aan de eisen van de overheid bij welke de aanvraag wordt ingediend. Uitgangspunt is dat de informatie die wordt ingediend de vergunningsverstrekker inzicht geeft in de gemaakte afwegingen en de voorgestelde aanpak.

Naast het instandhoudingsplan, zoals omschreven in paragraaf 4.3.2, worden bij de aanvraag meegeleverd, de omschrijving van:

- ethische afwegingen met betrekking tot behoud cultuurhistorische waarden van het object
- keuze restauratiecategorie zoals weergegeven in paragraaf 3.4.1. uit de BRL EMA
- aard en omvang van de uit te voeren werkzaamheden (mede gelet op de specifiek in het aanvraagformulier Wabo-omgevingsvergunning – uitvoeringsrichtlijn Monument ten aanzien van monumentale en karakteristieke molens genoemde onderdelen);
- toe te passen constructies/constructiemethoden;
- wijze van uitvoering en/of bewerking;
- samenstellingen, herkomst en afwerking van materialen en de beoogde resultaten
- verwijzing naar geldende restauratie specifieke kwaliteitsnormen (BRL's, URL's en andere normen)

4.6.2. Verstrekken van informatie

Lopende de procedure van de aanvraag voor Wabo-omgevingsvergunning, na verlening van de omgevingsvergunning, maar ook gedurende de uitvoering van de werkzaamheden wordt met betrekking tot gewijzigde omstandigheden die relevant zijn voor de verleende Wabo-omgevingsvergunning de vergunningshouder geïnformeerd en geadviseerd hierover het bevoegd gezag te informeren.

4.7. Toezicht / directievoering en eindverantwoording

4.7.1. Informatievoorziening

De informatievoorziening aan de deelnemers van het bouwproces, waar onder de opdrachtgever, de aannemer, het wettelijk gezag en eventuele specialisten, is adequaat (tijdig en volledig) voor wat betreft:

- bestek en de eventuele aanvullende informatie;
- tekeningen en het beheer daarvan;
- financiën;
- administratie;
- meer- en minderwerk;
- verwerkte stel- en verrekenposten;
- wijzigingen;
- planning;
- planwijzigingen.

4.7.2. Controle op uitvoering

De controle op de uitvoering is gewaarborgd. Daarbij wordt zorg gedragen voor:

- regelmatig toezicht;
- adequate overlegstructuur;
- verslaglegging en accorderen;
- vak expertise van de toezichthouder;
- aansturing, begeleiding, kwaliteitsborging op het werk;
- inzage/ controle van keuringen (op materiaal, techniek, constructies en veiligheid) en registratie;
- registratie meer- en minderwerk.

4.7.3. Oplevering

De opdrachtgever wordt vertegenwoordigd tijdens de voor-, tussen- en eindoplevering van het werk. Van de oplevering wordt een opleverrapportage gemaakt, waarin de geconstateerde gebreken eenduidig wat betreft omvang en locatie zijn vastgelegd. In het opleverrapport wordt vastgelegd binnen welke periode de geconstateerde gebreken zijn verholpen, hetgeen door middel van een tweede oplevering wordt gecontroleerd. Het opleverrapport wordt door het bureau én de aannemer voor akkoord getekend.

Na afloop van de besteksmatig vastgelegde onderhoudsperiode vindt een laatste oplevering plaats volgens hetgeen in het voorgaande is beschreven.

4.7.4. Eindverantwoording

Na afloop van een uitgevoerd werk wordt een revisiedocument of een overzicht van ingrepen, materialen, technieken, kleurnummers en een verantwoording hiervan opgesteld. Daar hoort ook bij een verantwoording

- van de gemaakte keuzes met betrekking tot de restauratie-categorieën zoals in de BRL EMA paragraaf 3.4 *Uitgangspunten voor het nemen van beslissingen bij onderhoud en restauratie* is omschreven;
- van de ten opzichte van het oorspronkelijke instandhoudingsplan doorgevoerde wijzigingen.

Opleverdossiers bevatten in ieder geval de volgende aspecten:

- Het proces-verbaal van oplevering;
- De contractuele bepalingen betreffende de nazorg;
- De verstrekte garanties en revisiebescheiden zoals:
 - Kleurnummers;
 - Lijst met onderaannemers;
 - Mortelsamenstelling, etc.

Het document wordt overhandigd aan de opdrachtgever.

De opdrachtgever wordt geadviseerd dit document aan het bevoegd gezag te overhandigen.

4.8. Advies zonder plan

Advisering met betrekking tot molen-gerelateerde onderwerpen zal altijd schriftelijk worden vastgelegd. Dit kan zijn door middel van een rapport of een notitie naar aanleiding van een persoonlijk of telefonisch overleg.

Waar nodig zal een advies onderbouwd zijn door onderzoek of inspectie zoals beschreven in paragraaf 4.2.

5. GENERIEKE EISEN MOLEN ADVIESBUREAU

5.1.1. Algemeen

Een molenadviseur moet de in bijlage 1 op hoofdlijnen vastgelegde geschiedenis van molenontwikkeling en molenbehoud in Nederland kennen, en de cultuurhistorische waarde van bepaalde uitvoeringen en constructies kunnen bepalen.

Indien er de wens is om terug te restaureren naar een bepaalde periode, dient een molenadviseur hierover een genuanceerd (afgewogen) advies over te kunnen geven.

De adviseur moet op de hoogte zijn van geldende beleidslijnen en –visies, zoals aangeduid in paragraaf 5.3, en deze toepassen op zijn werkzaamheden.

5.2. Instandhouding specifieke bureau-expertise

Het bureau heeft minimaal de kennis en kunde in huis als beschreven in Uitvoeringsrichtlijn Molen Advies onder 5.1.1 en 5.2.1. Hoe deze kennis binnen het bureau is verdeeld is niet van belang. Het gaat er om dat het bureau als eenheid de kennis in huis heeft en met haar producten voldoet aan de eisen van de BRL EMA. Binnen het bureau zijn de functies van directeur, projectleider, calculator, bestekschrijver, tekenaar minimaal aanwezig. Deze mogen verenigd zijn in één persoon. Maximaal één functie (met uitzondering van de directeur en projectleider) mag van buiten het bureau betrokken worden.

5.2.1. Vereiste kennis binnen het bureau

Het bureau dient te borgen dat de hier omschreven kennis binnen het bureau aanwezig is. Deze opsomming is niet limitatief: indien gezien de onderhanden werken aanvullende kennis van het bureau verwacht mag worden kan het auditteam het bureau ook daarop toetsen.

Deze kennis borgt dat het bureau een monumentale en karakteristieke molen kan 'lezen' en de weloverwogen kan beslissen tot een bepaalde aanpak, een bepaald materiaal of een bepaalde instandhoudingsmethode. Tevens stelt deze kennis het bureau in staat om te herkennen wanneer inschakelen van andere expertise(n)/specialisten/adviseurs nodig is.

Onderstaande specifieke en algemene kennis van het bureau wordt getoetst doormiddel van een vaste serie toetsbeelden.

De opsomming van de specifieke kennis van het bureau luidt als volgt

- bouwkunde en werktuigbouwkunde
- molentypologie;
- bouwhistorie;
- geschiedenis van de monumentenzorg in Nederland, bekendheid met de resultaten van de monumentenzorg- en instandhoudingspraktijk in het verleden, bekendheid met de geschiedenis van het instandhoudingsvak en de instandhoudingsethiek in het algemeen;
- historische constructies, waar onder begrepen funderingen en fundatiemethoden;
- bewerkingen en afwerkingen (karakteristieken van de gebouw 'huid');
- materiaalsoorten en kwaliteiten:
 - hout, houtaantasting en de bestrijding van deze aantasting;

- baksteen en andere gebakken steenproducten;
- mortels, species, beton, reparatie- en conserveringsmortels;
- natuursteen;
- metalen: smeedijzer, gietijzer, staal;
- metalen: non-ferrometalen (zoals lood, koper, zink, messing, brons);
- verf, oppervlakte- en afwerkingstechnieken;
- voor monumentale en karakteristieke molens specifieke verwerkingsmethoden van materialen (bijv. de verticale verwerking van riet - genaaid in plaats van gebonden);
- technieken (toegepaste en toe te passen). Het gaat hierbij zowel om van oudsher toegepaste technieken als om hedendaagse en technieken bij de instandhouding en conservering van monumenten;
- innovatieve materialen en technieken die toegepast kunnen worden om bijvoorbeeld de veiligheid of levensduur te verhogen, dan wel het productieproces te optimaliseren;
- schade- en vervalphenomenen; herkennen, betekenis (wel of niet vervangen) daarvan;
- het bouwproces in relatie tot de instandhouding (fasering van het bouwproces, oriënteren, definiëren, ontwikkelen en gebruiken);
- kennis van ERM-richtlijnen voor deze disciplines

De opsomming van de algemene kennis van het bureau luidt als volgt

- stromingsleer en waterbouw;
- wet- en regelgeving op het gebied van monumenten en molen-, wind-, water- en stuwrechten / molenbiotoop, milieu, planologie;
- wet- en regelgeving voor het aspect veiligheid (Warenwetbesluit Machines) zowel in de advisering, maar ook in de uitvoering van het advies in het dagelijks gebruik van de monumentale en karakteristieke molen;
- veiligheidsvoorzieningen inzake brandveiligheid, bliksemafleiding, veiligheid voor de molenaar (Arbo) en bezoeker;
- kunnen onderkennen wanneer archeologische en cultuurhistorische waarden in het gebied kunnen zijn / komen;
- economische aspecten die samenhangen met het productieproces van de monumentale en karakteristieke molen;
- specifieke molenterminologie en in het verlengde daarvan het “spreken” van dezelfde taal als de moleneigenaar en de molenmaker;
- streekeigen bouwwijzen en detailleringen;
- historische interieur;
- bouwfysica
- installatiesystemen
- voedselveiligheid zoals gesteld in de Hazard Analysis and Critical Control Points (HACCP) en de daarvan afgeleide hygiënecode, opgesteld door het Productschap Akkerbouw.

5.2.2. Kwalificatie van medewerkers

De bureaumedewerkers zijn aantoonbaar voldoende en passend gekwalificeerd (kennis en ervaring) voor het soort werk waarvoor zij worden ingezet. Hiervoor gelden onderstaande opleidingseisen.

Voor de leidinggevendenden of zelfstandigen (in het geval van een erkenning van een OZP-er):

- minimaal HBO niveau bouwkunde, werktuigbouwkunde of weg- en waterbouwkunde, aangevuld met (een) specifieke instandhoudingsopleiding(en) / cursussen waar de basiseisen van de BRL EMA behandeld worden.
- indien geen aanvullende opleidingen op instandhouding specifiek niveau gevolgd zijn: minimaal 5 jaar werkervaring bij een werkgever/collega met bovenstaand niveau, die (mede) werkzaam is met de instandhouding van monumentale en karakteristieke molens.
- zonder deze opleidingen geldt als eis dat de leidinggevende kan aantonen meer dan tien jaar ervaring te hebben opgedaan bij een werkgever/collega met bovenstaand niveau.
- in het bezit zijn van een getuigschrift van vrijwillig molenaar zoals afgegeven door de Vereniging de Hollandsche Molen.

Voor de werknemers:

- HBO-bouwkunde niveau;
- MBO- aangevuld met cursussen en opleidingen op het gebied van instandhouding;
- MBO- niveau aantoonbaar aangevuld 5 jaar ervaring bij een werkgever/collega met bovenstaand niveau.

5.3. Uitgangspunten voor de adviestaak van de molenadviseur

De discussie over molenbehoud zoals beschreven in bijlage 1 resulteerde in 2011 in de beleidsnotitie “Een toekomst voor molens. Uitgangspunten voor de omgang met monumentale molens” door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.¹¹

Hierin wordt vastgesteld dat de uitgangspunten voor de rijksoverheid bij de omgang met monumentale en karakteristieke molens en molenrestanten hun monumentale waarde, hun plaats in het landschap en hun functie in de maatschappij zijn.

Basis voor het erfgoedbeleid met betrekking tot monumentale en karakteristieke molens is een objectieve, op de afzonderlijke monumentale en karakteristieke molen toegesneden waardering van wat er op dit moment is. De monumentale waarde, bestaande uit bijvoorbeeld de locatie, het gebouw en het eventuele gaande werk, de bouwhistorie en de geschiedenis van de plek zijn uitgangspunt.

Het laten werken van de monumentale en karakteristieke molen, liefst als ware hij economisch nog vol in bedrijf, is niet het enige en meestal zeker niet het belangrijkste oogmerk van het beleid. Het laten draaien en malen van monumentale en karakteristieke molens heeft de voorkeur zolang de bescherming van monumentale waarden hierbij in acht wordt genomen.

Bij restauratie en onderhoud worden waar mogelijk oorspronkelijke technieken en materialen toegepast. Daar waar de monumentale waarden niet in het gedrang komen, bestaat ruimte voor de toepassing van hedendaagse, innovatieve technieken en materialen.

Herbestemming, met behoud van monumentale waarden, wordt gestimuleerd waar dit het gebruik van een monument bevordert en de positie ervan in de maatschappij versterkt. Een aantal voor monumentale en karakteristieke molens karakteristieke eigenschappen legt beperkingen op aan de mogelijkheden tot herbestemming.

De binding tussen een monumentale en karakteristieke molen en zijn plek en omgeving vormt een belangrijke monumentale waarde, een waarde die geschaad wordt als een monumentale en ka-

¹¹ <http://www.cultureelerfgoed.nl/sites/default/files/publications/een-toekomst-voor-molens.pdf>

rakteristieke molen wordt verplaatst. Het uitgangsprincipe is dat monumentale en karakteristieke molens niet worden verplaatst.

Verhoging van een bestaande monumentale en karakteristieke molen, bedoeld om de windvoorziening te verbeteren, schaadt in veel gevallen de monumentale waarde ervan.

Gezien het aantal gerestaureerde monumentale en karakteristieke molens in Nederland wordt gehele of gedeeltelijke reconstructie van gebouwen, al is dit met monumentale en karakteristieke molens in het verleden regelmatig gebeurd niet nodig en ook niet wenselijk geacht.

Sinds de decentralisatie van de Rijksoverheidstaken naar gemeenten en provincies zijn de gemeenten de bevoegde instantie voor het verlenen van vergunningen bij het restaureren van monumentale en karakteristieke molens. Alleen in bijzondere gevallen wordt hierbij advies gevraagd aan rijk of provincie.

Alleen de subsidiëring van onderhoud geschied nog door de Rijksoverheid, waarbij de provincies en gemeenten in veel gevallen een aanvullende subsidie verlenen. Door de rijksoverheid wordt geen subsidie meer verleend voor restauratie van monumenten, dit is gedecentraliseerd naar de provincies.

Bijlage 1 Geschiedenis van het molenbehoud in de 20^e eeuw

Molens zijn van oudsher machines die, net als alle andere machines, zo efficiënt mogelijk moesten produceren. In de loop der eeuwen zijn er daarom nogal wat wijzigingen bij bestaande molens doorgevoerd. Bij nieuwe molens werden vaak al bij de bouw voorzien van de meest recente techniek en vindingen.

Vermaard is het toepassen van gietijzer en ijzer in de 2e helft van de 19e eeuw bij allerlei molenonderdelen om ze langer mee te laten gaan. Ook het stroomlijnen van wiekenkruizen in de jaren '30 en '40 van de vorige eeuw is een belangrijke factor geweest bij het behoud van molens, net als de inzet van molens tijdens de tweede wereldoorlog.

De crisis van de jaren '30 en de tweede wereldoorlog had het aanzicht van de molens geen goed gedaan. Hierop waren een aantal uitzonderingen. Zo hadden vele poldermolens de zogenaamde BWO-status (wet op het Bescherming van Waterstaatswerken ten tijde van Oorlog).

Ook bleven sommige korenmolens nog lang in bedrijf en zijn er zelfs proeven genomen met het opwekken van elektriciteit. Bij deze molens zijn de innovaties door gegaan.

Na de tweede wereldoorlog worden molens meer gezien als monumenten. Afbraak kan alleen met provinciale en rijks goedkeuring. Tussen 1963 en begin jaren zeventig van de vorige eeuw volgt het opnemen van de meeste monumentale en karakteristieke molens in het monumentenregister als rijksmonument.

Het gevolg is dat de meeste monumentale en karakteristieke molens als stilstaande monumenten worden gerestaureerd, waarbij ze met name als fraaie elementen in het landschap dienden.

Vanaf het verschijnen van de Molennota in 1966 is door de Rijks- en Provinciale overheid een actief beleid gevoerd om monumentale en karakteristieke molens als werkend monument te behouden en restaureren, waarbij de functie als molen bleef behouden of werd hersteld. Met de opkomst van het Gilde van Vrijwillige molenaars in 1970 werd het molenaarsambacht nieuw leven in geblazen en kwamen vele monumentale en karakteristieke molens op vrijwillige basis weer in bedrijf. In 1976 werd het Ambachtelijk Korenmolenaars Gilde opgericht en dit gilde zette de trend om weer echt met monumentale en karakteristieke molens te gaan malen.

Monumentale en karakteristieke molens die soms al tientallen jaren stilstonden kwamen zo weer (beroepsmatig) in bedrijf. Als gevolg van dit sinds 1966 gevoerde beleid in combinatie met de maatschappelijke ontwikkelingen hebben vrijwel alle monumentale en karakteristieke molens in Nederland hun originele functie kunnen behouden.

In de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw lag de restauratie inspanning vooral op het behouden van de soms in zeer slechte staat verkerende monumentale en karakteristieke molens. (waarbij vaak forse restauratie ingrepen noodzakelijk waren)

Vanaf de jaren negentig, toen voor het voortbestaan minder behoefde te worden gevreesd, verschoof de aandacht, zeker ook door de invloed van de vrijwillig molenaars en andere deskundigen, meer naar het behoudend restaureren en meer oude materialen te behouden.¹²

¹² In dit jaar restaureerde Harrie Beijk het wiel van de standerdmolen in Urmond in plaats het compleet te vernieuwen. Zo'n slecht wiel opknappen was voor die tijd nog nooit vertoond. Begin jaren 90 is nog de Noor-

Ook wordt er voor het eerst bouwhistorisch onderzoek aan monumentale en karakteristieke molens verricht. Rond de eeuwwisseling wordt deze trend doorgezet en wordt vaak het moment waarop de monumentale en karakteristieke molen voor het laatst in bedrijf was, als uitgangspunt genomen bij de planvorming. Het doel van de restauratie bleef echter een goed functionerende monumentale en karakteristieke molen. Wezensvreemde functies werden niet gepropageerd en konden vaak zelfs worden teruggedraaid.

Met de “Discussie Bazelmans” tijdens het molensymposium in 2007 werd korte metten gemaakt met het dogma dat monumentale en karakteristieke molens altijd moeten malen. Professor Jos Bazelmans stelde de uitgangspunten van het molenbehoud ter discussie met zijn referaat “Moeten molens altijd malen”. Bazelmans constateert in zijn bijdrage dat de wijze waarop met monumentale en karakteristieke molens wordt omgegaan – als malend werktuig behouden – op z’n zachtst gezegd op gespannen voet staat met de in de monumentenzorg gehanteerde prioriteitstelling: eerst onderhouden, dan pas repareren en conserveren, dan pas restaureren en vernieuwen en in het uiterste geval reconstrueren

Dit leidde tot een uitgebreide polemiek op het door de Vereniging De Hollandsche Molen ingerichte discussieforum molentoeekomst.nl en heeft geresulteerd in het visiedocument “De toekomst van de molens” in 2009.¹³ De daarin opgenomen conclusies:

1. Molenbehoud moet uitgaan van de combinatie van draai- en maalvaardige monumentale en karakteristieke molens enerzijds en hun historische waarde anderzijds.
2. Monumentale en karakteristieke molens zijn historische werktuigen en daarin ligt hun cultuurhistorische waarde.
3. De huidige praktijk van molenbehoud moet verbreed worden tot een integrale benadering, waarbij de monumentale en karakteristieke molen, zijn geschiedenis, biotoop, landschapelijke of stedenbouwkundige plek en bestemming en gebruik op elkaar afgestemd worden.
4. Integraal molenbehoud leidt tot verschillende waarde stellingen bij monumentale en karakteristieke molens en borgt de diversiteit binnen het molenbestand.
5. Integraal molenbehoud moet gepaard gaan met een heldere rolverdeling tussen alle bij het molenbehoud betrokken partijen.

De Hollandsche Molen gaf hiermee de kaders aan waarbinnen het molenbehoud volgens haar vorm gegeven moet en kan worden.

develdse molen na brand compleet vernieuwd, terwijl in 1997 de Blokweerse molen gerestaureerd werd na brand.

¹³ <http://www.molens.nl/uploads/files/Definitief%20Hollandsche%20Molen%20Visiedoc%202009.pdf>